

Giyim ve Ayakkabılar Üzerinden Alınan Tehlikeli Kimyasal Vergisi Önerisi: İsveç Örneği

Tuğçe Akdemir¹

RESEARCH ARTICLE

Araştırma Makalesi

MAKALE BİLGİSİ

Gönderme: 17.08.2022

Düzeltilme : 08.11.2022

Kabul : 05.02.2023

Yayın : 30.06.2023

iThenticate benzerlik oranı: %9

JEL Kodu:

H20, L67, Q5

Anahtar Kelimeler:

Tekstil, Vergi Hukuku, Tehlikeli Kimyasal Vergisi

Ö Z

Tehlikeli kimyasal maddeler, çevre ve insan sağlığı için yüksek risk oluşturur. İnsan yaşamının her alanında yer alan ürünlerden olan giyim ve ayakkabılarda kullanılan tehlikeli kimyasallar ise, cilde zarar vermekte; tekstil liflerinden salınan tozun cilt teması, solunması veya istenmeden yutulması yoluyla tüketiciler tarafından çeşitli sağlık sorunları ile karşı karşıya kalınmaktadır. Dünya pazarı ve küresel ticaret sistemi içerisinde önemli bir paya sahip olan hazır giyim ve tekstil endüstrisi, artık teknolojik gelişmeler sayesinde ekonomik koşullara bağlı olarak kapsamlı bir dönüşüm süreci içine girmiş, tehlikeli kimyasal maddelerin kullanılmaması veya kısıtlanması yönünde birçok tedbir almaya başlayarak çeşitli yöntemler denemiştir. Bu kapsamda bir taraftan Avrupa Birliği REACH Tüzüğü, CLP Tüzüğü, Avrupa Yeşil Mutabakatı (European Green Deal) gibi birçok hususta düzenleme yaparken; diğer taraftan üye ülkeler kendi mevzuatını bu yönde güncellemeye ve değiştirmeye başlamıştır. Buna göre, Avrupa Birliği, kansere ve üreme sağlığı sorunlarına neden olduğu bilinen kimyasallara karşı tüketicilerinin sağlığını korumada önemli bir adım atmış, bu türden zararlı kimyasalların giyim, tekstil ve ayakkabılarda kullanımını sınırlandırmıştır. Kanserojen, mutajenik veya üreme için toksik olan kimyasal maddelerin, artık günlük giyim, tekstil ve ayakkabılarda belirli bir yoğunluk sınırının üzerinde kullanılmayacağına karar verilmiştir. Avrupa Birliği ülkelerinden İsveç ise “giyim ve ayakkabılar üzerinden alınan tehlikeli kimyasal vergisi” önerisi ile bu hususta yeni bir vergi uygulamasının önünü açmıştır. Söz konusu vergi, giysi ve ayakkabılarda çevreye ve insan sağlığına zararlı maddelere maruz kalma veya yayılma riskini etkin maliyet ile azaltmayı amaçlamaktadır. Gerek Avrupa Birliği gerek İsveç ulusal mevzuat dikkate alınarak hazırlanan bu çalışmada, uygulamaya konulması önerilen verginin hem şirketler ve tüketiciler nezdinde hem de sürdürülebilir çevre anlayışı doğrultusunda etkisi tartışılacaktır.

Citation: Akdemir, T. (2023). “Giyim ve Ayakkabılar Üzerinden Alınan Tehlikeli Kimyasal Vergisi Önerisi: İsveç Örneği”. *International Journal of Public Finance*. 8(1), 167-184. <https://doi.org/10.30927/ijpf.1163271>

¹ Assist. Prof. PhD., Ankara University, Faculty of Law, Department of Fiscal Law Türkiye, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4520-6929>, takdemir@ankara.edu.tr

Hazardous Chemical Tax Proposal on Clothing and Footwear: Evidence From Sweden

ARTICLE INFO

Submitted : 17.08.2022
 Revised : 08.11.2022
 Accepted : 05.02.2023
 Available : 30.06.2023

iThenticate similarity
 score: 9%

JEL Codes:

H20, L67, Q5

Keywords:

Textile, Tax Law,
 Hazardous Chemical
 Tax

ABSTRACT

Hazardous chemicals pose a high risk to both the environment and human health. Hazardous chemicals used in clothing and footwear, which are ubiquitous in human life, damage the skin, and customers are exposed to various health risks due to skin contact, inhalation, or unintentional ingesting of dust released from textile fibers. The ready-made clothing and textile sector, which plays a significant role in the worldwide market and trade system, is currently undergoing a profound transition in response to changing economic conditions and technological advancements. In this context, while the European Union regulates many issues (REACH, CLP, European Green Deal etc.); on the other hand, member states have started to update and change their own legislation in this direction. The European Union has made a significant step toward protecting its citizens' health by restricting the use of toxic chemicals known to cause cancer and reproductive health problems in clothing, textiles, and footwear. As a result, chemical compounds that are carcinogenic, mutagenic, or toxic to reproduction have been banned from being used in the production of everyday clothing, textiles, and footwear over a particular density level. Sweden, a member of the European Union, has taken a significant step forward in this respect by proposing a chemical tax on clothing and footwear, where the positive and negative effects of these chemicals are discussed. The tax in question aims to reduce the risk of exposure or spread of substances harmful to the environment and human health in clothing and footwear, at an effective cost. In this study, which was prepared taking into account both the European Union and Swedish national legislation, the impact of the relevant tax will be discussed which is the impact on sustainability work, with associated consequences for both companies, consumers and the environment.

Extended Summary

Chemical substances, which are plentiful, are employed in almost every industry and are used to produce goods. In addition to the production via harmless chemicals that make our life easier and direct it, unfortunately, the use of hazardous chemicals in this field is increasing daily. Chemical pollutants that damage the environment and human health are now widely recognized as causing vital diseases.

Hazardous chemicals pose a high risk to both the environment and human health. Hazardous chemicals used in clothing and footwear, which are ubiquitous in human life, damage the skin, and customers are exposed to various health risks due to skin contact, inhalation, or unintentional ingesting of dust released from textile fibers.

Although the chemical industry has become an accepted part of our daily lives as technology has advanced, its harmful impacts on the environment and human health have grown with each day. Furthermore, it is not easily possible for consumers to obtain all of the necessary information regarding chemicals. The sectors of usage have been banned or restricted

by trying various approaches, owing to research on chemicals found practically everywhere, especially as artificial chemicals have become the core material of industry.

The ready-made clothing and textile sector, which plays a significant role in the worldwide market and trade system, is currently undergoing a profound transition in response to changing economic conditions and technological advancements. The European Union has made a significant step toward protecting its citizens' health by restricting the use of toxic chemicals known to cause cancer and reproductive health problems in clothing, textiles, and footwear. As a result, chemical compounds that are carcinogenic, mutagenic, or toxic to reproduction have been banned from being used in the production of everyday clothing, textiles, and footwear over a particular density level. Sweden, a member of the European Union, has taken a significant step forward in this respect by proposing a chemical tax on clothing and footwear, where the positive and negative effects of these chemicals are discussed.

In 2020, tasked with investigating and presenting proposals on how taxes on hazardous chemicals in the production of clothing and footwear can be structured, the Swedish Government published a report in which it submitted a tax proposal against hazardous chemicals that pose a high risk to the environment and human health in line with the European Union REACH Regulation.

The tax proposal is intended to eliminate chemical-related health concerns among customers, reduce environmental issues during manufacture, washing, and waste, and enhance recycled materials' quality.

The tax is estimated to bring in roughly SEK 750 million (€68.6 million) each year to the public budget. A decrease of approximately 1% is also expected in clothing and footwear sales to Swedish consumers. On the other hand, because clothing and footwear production has a large carbon footprint, consumes much water, and may have other negative consequences in the countries where it is produced, this application could have significant environmental benefits.

Thus, the subject of the study, prepared in the light of the information given above, is the scope and socioeconomic effects of the hazardous chemical tax on clothing and footwear, which is a fairly new tax proposal.

From this point of view, this study aims to reduce the risk of exposure or spread of substances harmful to the environment and human health in clothing and footwear, at an effective cost with using this tax.

In this study, which was prepared taking into account both the European Union and Swedish national legislation, the impact of the relevant tax will be discussed which is the impact on sustainability work, with associated consequences for both companies, consumers and the environment.

Discussion of taxation, which is seen as one of the methods to stop or restrict the use of chemical substances that endanger the environment and human health, will make a significant contribution to the literature.

Results show that although a direct link between the tax and the reduction in chemical use cannot be fully established, industry data suggests that companies have begun to substitute them, in part due to the tax, but many are still in the early stages of the process. However, since the calculations for the efficiency of the tax are based on many assumptions, significant uncertainties remain valid.

The tax may result in a decrease in the use of these chemicals in the long run as new goods with less harmful ingredients enter the market. However, it will be difficult to determine to what extent the existence of several different instruments in this area will affect the tax substitution activities. For this reason, the Swedish Government has stated that the need for the collection of the hazardous chemical tax to be collected on clothing and footwear has decreased, and has postponed the effective date of the tax to a later time according to the current conditions.

1. Giriş

Sayısı oldukça fazla olan kimyasal maddeler, sanayinin her alanında kullanılmakta ve üretime katılmaktadır. Hayatımızı kolaylaştıran, ona yön veren zararsız kimyasallarla üretim gerçekleştirildiği kadar; tehlikeli kimyasal maddelerin de kullanımı her geçen gün artış göstermektedir. Günümüzde çevreyi ve insan sağlığını tehdit eden ve tehlikeye atan kimyasal maddelerin artık hayati önem taşıyan hastalıklara da yol açtığı ayrıca genel kabul görmüştür.

Bu kapsamda, çevre ve insan sağlığı için yüksek risk oluşturan tehlikeli kimyasal maddelerin özellikle giyim ve ayakkabılarda kullanılması, cilde zarar vermekte; tekstil liflerinden salınan tozun cilt teması, solunması veya istenmeden yutulması yoluyla tüketiciler tarafından çeşitli sağlık sorunları ile karşı karşıya kalmalarına neden olmaktadır. (European Commission, 2021a).

Bu nedenle uzunca bir süredir hazır giyim ve tekstil sektörünün her basamağında kullanılabilen tehlikeli kimyasal maddelerle ilgili araştırmalara dayalı yoğun çalışmalar yapılmakta; giyim ve ayakkabı endüstrisindeki çevreye ve insan sağlığına duyarlı birçok şirket, bu kimyasalların kullanımını daha başlangıç aşamasında engellemek için büyük çaba göstermektedir.

Dünya pazarı ve küresel ticaret sistemi içerisinde önemli bir paya sahip olan hazır giyim ve tekstil endüstrisi, artık teknolojik gelişmeler desteği ile ekonomik koşullara bağlı olarak kapsamlı bir dönüşüm içerisine girmiş, tehlikeli kimyasal maddelerin kullanılmaması veya kısıtlanması yönünde birçok tedbir almaya başlayarak çeşitli yöntemler denemiştir. Bir taraftan Avrupa Birliği tekstil ürünlerinde kanserlere, gen mutasyonlarına neden olan, üreme sistemini veya endokrin sistemini etkileyen veya kalıcı ve biyolojik birikim yapan kimyasal maddeler hakkında düzenlemeler yaparken; diğer taraftan Almanya, Fransa, İsveç gibi birçok Avrupa Birliği ülkeleri kendi mevzuatını bu yönde güncellemeye ve değiştirmeye başlamıştır.

Avrupa Birliği ülkelerinden İsveç, “giyim ve ayakkabılar üzerinden alınan tehlikeli kimyasal vergisi” önerisi ile bu hususta yeni bir vergi uygulamasının önünü açmıştır. Tüketicilerin tehlikeli kimyasal bazlı üretimden dolayı sağlık sorunları ve olası yaralanmalar yaşayacağı varsayıldığında, çevreyi ve insan sağlığını göz önüne alarak konulacak bir verginin temel amacı, tüm toplumun bu tür mağduriyetlerini gidermesi ve önlemesi yönünde olmalıdır. Bu sebeple vergi henüz yürürlüğe girmeden yapılan

çalışmaların ve görüşlerin dikkate alınması, uygulamadaki tecrübeli şirketlerin faaliyetlerini ne yönde etkileyeceğinin belirlenmesi ve ülke ekonomisine ne kadar katkı sağlayacağına hesaplanması oldukça önem arz etmektedir.

Böylece yukarıda verilen bilgiler ışığında hazırlanan çalışmanın konusunu, oldukça yeni bir vergi önerisi olan giyim ve ayakkabılar üzerinden alınan tehlikeli kimyasal vergisinin kapsamı ve sosyoekonomik etkilerinin neler olduğu oluşturmaktadır. İsveç dahilinde kısıtlı olan bu çalışmada, önerilen verginin uygulamada doğuracağı sonuçlarının etkinliği tartışılacak; çevre ve insan sağlığını tehlikeye atan kimyasal maddelerin kullanımını durduracak veya kısıtlayacak yöntemlerden biri olarak görülen vergilendirmenin tartışılması ise, literatüre önemli katkı sağlayabilecektir.

Çalışma esasen üç bölümde hazırlanmış olup birinci bölümde, konuya temel oluşturabilmesi adına hazır giyim ve tekstil endüstrisi ile tehlikeli kimyasal madde kullanımı hakkında genel bir bilgilendirme yapılmıştır. İkinci bölümde, Avrupa Birliği'nin tekstil, giyim ve ayakkabılarda yer alan tehlikeli kimyasal maddelere karşı aldığı önlemlerin neler olduğu belirtilmiş ve bu özelde İsveç'in giyim ve ayakkabılardaki tehlikeli kimyasallara karşı getirmek istediği vergi önerisi açıklanmıştır. Üçüncü bölümde, henüz yürürlükte olmayan bu verginin raporlarda yayınlanan görüşler doğrultusunda sosyoekonomik açıdan nasıl değerlendirildiği ortaya konularak; genel değerlendirmeler ve önerilerle birlikte çalışma sonuçlandırılmıştır.

2. Hazır Giyim ve Tekstil Endüstrisi ile Bu Sektörde Kullanılan Tehlikeli Kimyasal Maddeler

Önemli bir imalat sanayi dalı olan hazır giyim ve tekstil endüstrisi gerek gelişmiş ülkelerin gerek gelişmekte olan ülkelerin ekonomilerine büyük katkı sağlamaktadır. Küreselleşmenin boyutunun ve teknolojinin her geçen gün geliştiği göz önüne aldığımızda tekstil sektörünün de bu durumdan etkilenmesi kaçınılmazdır. Tekstil sektörünün araştırma geliştirme faaliyetleri sonucunda dönüşüme uğraması ile bu sektör, çevreci yaklaşımlar ve insan sağlığı üzerinde de oldukça önem kazanmıştır (İlter, 2015: 4). Böylece bir taraftan, yeni kavramlar ve tekstil ürünleri ortaya çıkarken; diğer taraftan, bu ürünlerin nasıl ve ne şekilde üretim zincirinden geçip tüketiciye sunulduğunun denetlenmesi de öncelik haline gelmiştir.

Ülkelerin ekonomik kalkınmasına destek sağlayan ve yaşamın doğrudan veya dolaylı yoldan bir parçası olan kimyasal maddeler, fiziksel ayırma yöntemleri ile bileşenlerine ayrılmayan ortamda katı, sıvı veya gaz olarak bulunan doğal veya yapay maddelerden oluşmaktadır (United States Nuclear Regulatory Commission, 2021).

Hazır giyim ve tekstil sektöründe çok çeşitli kimyasallar yer alır. Bunlardan bazıları ürüne belirli bir etki vermek için kullanılır. Örneğin, ayakkabılarda küf oluşumunu durdurmak için biyositler, giysilere özel renklerini vermek için boyalar ve dış mekanda giymeyi daha pratik hale getirmek için su iticiler kullanılır. Bazen uzun taşıma sürelerinde giysilerin buruşmaması veya küflenmemesi için özel kimyasallar eklenir. Diğer taraftan

giysiler ve ayakkabılarda kötü kokuyla mücadele etmek için bakteri öldürücü maddeler kullanılabilir. Tekstiller ayrıca yağlar ve gresler, nişasta, sülfonatlı yağlar, mumlar ve bazı yüzey aktif maddeleri de içerebilir.

Tekstil sektöründe özellikle giysiler, örneğin; onları sertleştirmek ve kırışksız hale getirmek için kimyasallarla tamamlanır. Nanoformlarındaki kimyasallar, tekstillerin suya, lekeler, kırışıklıklara, bakterilere ve küflere karşı daha dayanıklı olmasına yardımcı olur (Chemicals in Our Life, 2021).

Görüldüğü üzere kimya sektörü her ne kadar teknolojinin gelişmesine paralel olarak günlük hayatımızın bir parçası olarak kabul edilse de çevre ve insan sağlığı üzerindeki olumsuz etkileri de her geçen gün kalıcı olarak yer etmeye başlamıştır. Ayrıca kimyasallarla ilgili tüm bilgilerin tüketiciler tarafından kolaylıkla bilinmesi mümkün değildir. Bu sebeple özellikle yapay kimyasalların sanayinin temel maddesi haline gelmesi ile hemen hemen her yerde bulunan kimyasallar hakkında yapılan araştırmalar ile kullanım alanlarının, çeşitli yöntemler denenerek durdurulması veya kısıtlanmasının sağlanması temel amaç haline gelmiştir (İlter, 2015: 45).

3. Avrupa Birliği'nin Tekstil, Giyim ve Ayakkabılarda Yer Alan Tehlikeli Kimyasal Maddelere Karşı Aldığı Önlemler

Avrupa Birliği'nde tekstil ve özellikle giyim sektörü, döngüsel ekonomi açısından önemli bir role sahiptir. 2030 yılına kadar Avrupa Birliği pazarına sunulan tekstil ürünlerinin, uzun ömürlü, büyük ölçüde geri dönüştürülmüş liflerden yapılmış, tehlikeli maddelerden arındırılmış, sosyal haklara ve çevreye saygılı olarak üretilmiş olması hedeflenmektedir (European Commission, 2022).

Bu kapsamda Avrupa Birliği ülkeleri tarafından çevrenin ve insan sağlığının üst düzeyde korunabilmesi için hazırlanan kimyasal yasaları ile bu maddelerin kullanımının kontrol altında tutulması istenmektedir.

Avrupa Birliği ülkeleri tekstil ürünlerinde ekoloji konusunu ilk kez 1976 yılında yayınlanan 76/69/EEC Konsey Direktifi'nde ele almıştır. Bu Direktif, ilgili ekte yer alan tehlikeli maddeler ve müstahzarların Topluluk üye devletlerinde pazarlanması ve kullanımının sınırlandırılmasıyla ilgili olup tekstil ürünlerinde kullanılan bazı ürünlerin zararlı olabileceğini düzenlemiştir².

Kimyasalların kaydı, değerlendirilmesi, izni ve sınırlandırılması başlıklarını içeren ve Aralık ayının 2006 yılında REACH Tüzüğü'nün³ kabul edilmesinden bu yana Avrupa

² Council Directive of 27 July 1976 on the Approximation of the Laws, Regulations and Administrative Provisions of the Member States relating to Restrictions on the Marketing and Use of Certain Dangerous Substances and Preparations. <http://extwprlegs1.fao.org/docs/pdf/eur19367.pdf>, (16.08.2021).

³ Regulation (EC) No 1907/2006 of the European Parliament and of the Council of 18 December 2006 Concerning the Registration, Evaluation, Authorisation and Restriction of Chemicals (REACH), Establishing a European Chemicals Agency, Amending Directive 1999/45/EC and Repealing Council Regulation (EEC) No 793/93 and Commission Regulation (EC) No 1488/94 as well as Council Directive 76/769/EEC and Commission Directives 91/155/EEC, 93/67/EEC, 93/105/EC and 2000/21/EC.

Birliği, katı güvenlik kurallarına sahip kimyasallar için adil ve şeffaf bir iç pazar kurmuştur. Avrupa Birliği REACH Tüzüğü, kimyasalların oluşturabileceği risklerden insan sağlığının ve çevrenin yüksek düzeyde korunmasını sağlamayı amaçlamaktadır. Avrupa Birliği REACH Tüzüğü kapsamında “çok yüksek önem arz eden maddeler” düzenlenmiş ve bunlardan; biyositler, pestisitler, farmasötikler veya kozmetikler gibi belirli kimyasal grupları kendi mevzuatları kapsamına almakla birlikte ek olarak, Avrupa Komisyonu, hormon sistemine müdahale eden ve olumsuz sağlık etkilerine neden olan kimyasallardan olan endokrin bozucuların yarattığı sorunlara dikkat çekmiştir (European Commission, 2021b).

Bu Tüzük ile daha önce Avrupa Birliği üye ülkelerinin kendi içinde yürüttükleri kimyasal güvenirliliği ve zararlı etkilerinin önlenmesi yükümlülükleri, tüm endüstriye transfer edilmiştir. REACH Tüzüğü ayrıca, Avrupa Birliği endüstrisinin rekabet gücünü artırıp yeniliği teşvik ederken, kimyasalların iç pazarda serbest dolaşımını emniyete almakta ve kimyasalların tehlike değerlendirmesi için hayvan testleri yapılması yerine diğer alternatif yolları da desteklemektedir (European Commission, 2021c).

REACH Tüzüğü'ne göre, Avrupa Birliği üyesi ülkelerinde faaliyet gösteren ve bir yılda bir tondan fazla kimyasal madde imal eden veya ithal eden şirketlerin imal ettikleri veya ithal ettikleri kimyasal maddeleri Avrupa Kimyasallar Ajansına (ECHA) kaydettirmeleri gerekmektedir.

REACH kayıt süreci, Avrupa Birliği pazarındaki kimyasalların sayısı, kullanımları, tehlikeleri ve risk yönetimine ilişkin düzenlemeden önce var olan bilgi boşluğunu kapatmıştır. Avrupa Kimyasallar Ajansı (ECHA), kayıt dosyalarından gelen bilgileri hem eksiklik olup olmadığı hem de kayıt gerekliliklerine uygunluk açısından kontrol etmektedir. Veriler, gizli olmayan bilgilerin müzakeresi için herkesin ücretsiz olarak erişebileceği eksiksiz bir veri tabanının oluşturulması amacıyla kullanılmaktadır. Bu bilgilerden hareketle dünya çapında her geçen gün çok sayıda yeni kimyasal madde kayıt altına alındığı için dolaylı olarak çevre ve insan sağlığı üzerindeki genel kimyasal baskının ve tahribat riskinin de arttığı gözlemlenmiştir (TCO Certified, 2021).

1 Haziran 2015 tarihinde yeni Sınıflandırma, Etiketleme ve Paketleme (The Classification, Labelling and Packaging-CLP) Tüzüğü çıkarılana kadar tehlikeli kimyasal madde ve karışımlar için olan eski sınıflandırma ve etiketleme sistemini belirleyen REACH Tüzüğü esas alınmış; Tehlikeli Maddeler Direktifi (67/548/EEC (DSD)), Tehlikeli Müstahzarlar Direktifi (1999/45/EC (DPD)) ve REACH Tüzüğü'nü ((EC) 1907/2006) değiştiren yeni Sınıflandırma, Etiketleme ve Paketleme Tüzüğü, Birleşmiş Milletler'in Küresel Uyumlaştırma Sistemi (Globally Harmonised System-GHS) kriterlerine uygun olarak hazırlanmıştır. Sınıflandırma, Etiketleme ve Paketleme Tüzüğü'nün çıkarılmasının amacı; sağlık ve çevrenin yüksek düzeyde korunmasının yanı sıra kimyasal maddelerin sınıflandırılması, etiketlenmesi ve paketlenmesinde uyumluluğun sağlanmasıdır. Maddelerin veya karışımların üreticilerinin, ithalatçıların veya alt kullanıcılarının, tehlikeli kimyasallarını piyasaya sürmeden önce uygun şekilde sınıflandırmasını, etiketlemesini ve paketlenmesini gerektirir. Sınıflandırma, Etiketleme ve Paketleme

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32006R1907&from=EN>, (16.08.2021).

Tüzüğü'ndeki tehlike sınıfları fiziksel, sağlık, çevresel ve ek tehlikeleri kapsamaktadır (ECHA-European Chemicals Agency, 2021).

Avrupa Komisyonu, 14 Ekim 2020 tarihinde daha iyi sürdürülebilir bir ortam için Avrupa Birliği Kimyasallar Stratejisi yayınlamıştır⁴. Bu strateji, 2019 yılında açıklanan Avrupa Yeşil Mutabakatı'nın (European Green Deal)⁵ önemli bir taahhüdü olan Avrupa Birliği'nin sıfır kirlilik hedefinin bir parçası olarak kabul edilmiştir. Bu kapsamda çevreye duyarlı bir üretim zincirinin oluşturulması ile sürdürülebilir sanayinin önemi de ayrıca vurgulanmıştır.

Kısıtlamalar, bir maddenin üretimini, piyasaya arzını veya kullanımını sınırlayabilmekte ya da yasaklamaktadır. Bir kısıtlama, kayıt gerektirmeyenler de dahil olmak üzere, kendi başına, bir karışım veya bir eşya içindeki herhangi bir maddeye uygulanabilir. Maddelerin piyasaya arzına ilişkin koşulları belirleyen kısıtlamalar hem yerli üretim hem de ithalat için geçerli olabilmektedir.

Avrupa Birliği de kansere ve üreme sağlığı sorunlarına neden olduğu bilinen kimyasallara karşı tüketicilerinin sağlığını korumada önemli bir adım atmış, bu türden tehlikeli kimyasalların tekstil, giyim ve ayakkabılardaki kullanımını sınırlandırmıştır. Buna göre kanserojen, mutajenik veya üreme için toksik olan bazı kimyasal maddelerin, artık

⁴ "Avrupa Yeşil Mutabakatı ile uyumlu olarak "Avrupa Birliği Kimyasallar Stratejisi" ile kimyasalların şimdiki ve gelecek nesiller için dünyaya ve çevreye zarar vermediği, yeşil ve dijital dönüşümü gerçekleştirmek üzere topluma katkılarını en üst düzeye çıkaracak şekilde üretildiği ve kullanıldığı bir toksik olmayan ortamın sağlanması için mücadele edilmektedir. Avrupa Birliği endüstrisini, güvenli ve sürdürülebilir kimyasalların üretimi ile kullanımı konusunda küresel bir rekabetçi oyuncu olarak öngören Strateji, yatırımları güvenli ve sürdürülebilir ürünler ile üretim yöntemlerine çekmek amacıyla endüstrinin dönüşümü için net bir yol haritası ve zaman çizelgesi önermektedir. Bu strateji, güvenli ve sürdürülebilir kimyasallar için inovasyonu desteklemek, insan sağlığının ve çevrenin korunmasını güçlendirmek, kimyasallara ilişkin yasal çerçeveyi basitleştirmek ve güçlendirmek, kanıta dayalı destek için kapsamlı bir bilgi tabanı ve küresel olarak kimyasalların sağlam yönetimi örneğini oluşturmak için eylemler yoluyla bu vizyonun uygulanmasına yönelik bir yol belirlemektedir. Bu kapsamda güvenli ve sürdürülebilir kimyasallara geçiş, yalnızca toplumsal bir aciliyet değil, aynı zamanda büyük bir ekonomik fırsat olmasının yanı sıra Avrupa Birliği'nin koronavirüs krizinden kurtulmasının önemli bir bileşeni olarak görülmektedir. Kimyasal üretimdeki küresel eğilimler göz önüne alındığında, bu durum, Avrupa Birliği kimya endüstrisinin güvenli ve sürdürülebilir kimyasalları daha da geliştirerek rekabet gücünü yeniden kazanması hususunda ve özellikle inşaat malzemeleri, tekstil, düşük karbonlu hareketlilik, piller, rüzgar türbinleri ve yenilenebilir enerji kaynakları için sektörler arasında sürdürülebilir çözümler getirmesi yönünde fırsat yaratacaktır." Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions Chemicals Strategy for Sustainability Towards a Toxic-Free Environment, Brüksel, COM(2020) 667 final, 14.10.2020 <https://ec.europa.eu/environment/pdf/chemicals/2020/10/Strategy.pdf> (16.08.2021).

⁵ "Avrupa Yeşil Mutabakatı, Avrupa Birliği'ni yüzyıl ortasına kadar sera gazı emisyonu olmayan, modern, kaynakları verimli kullanan ve rekabetçi bir ekonomiye sahip, daha adil ve daha müreffeh bir topluma dönüştürmeyi amaçlayan yeni büyüme stratejisidir. 2050 yılına kadar iklim nötrlüğüne ulaşmak için düşük emisyonlu teknolojiler, sürdürülebilir ürünler ve hizmetler için küresel pazarlardaki önemli potansiyelden yararlanmak temel amaçtır. Bununla birlikte, iklim nötr ve döngüsel bir ekonomiye ulaşmak için endüstrinin tam olarak harekete geçmesi gerekmektedir. Enerji yoğun sektörler de dahil olmak üzere tüm endüstriyel değer zincirleri bu konu hakkında kilit bir role sahiptir. Bu kapsamda Avrupa Komisyonu, Avrupa Birliği'nin iklim, enerji, ulaşım ve vergilendirme politikalarını 2030 yılına kadar 1990 yılı seviyelerine kıyasla sera gazı emisyonlarını en az %55 oranında azaltmaya uygun hale getirmek için bir dizi öneri kabul etmiştir." (European Commission, 2021d).

günlük giyim, tekstil ve ayakkabılarda belirli bir yoğunluk sınırının üzerinde kullanılmayacağına karar verilmiştir (European Commission, 2021c).

İnsan sağlığını ve çevreyi kimyasalların oluşturduğu kabul edilemez risklerden korumaya yönelik düzenleyici önlemler olan bu kısıtlamalar, belirli azoboyalar ve kanserojen aromatik aminler gibi tek tek maddeler veya madde grupları için belirlenen maksimum yoğunluk sınırlarını içermektedir. Bunlar; safsızlıklar, esas olarak polisiklik aromatik hidrokarbonlar (PAH'lar); metaller: arsenik, kadmiyum, krom, kurşun ve bunların bileşikleri; ayrıca, organik bileşikler: formaldehit, klorlu aromatik hidrokarbonlar, benzen, ftalatlar, kinolon ve polar aprotik çözücülerdir⁶.

4. Giyim ve Ayakkabılardaki Tehlikeli Kimyasallara Karşı Vergi Önerisi: İsveç Örneği

2020 yılının Nisan ayında, giyim ve ayakkabılardaki tehlikeli kimyasallara ilişkin vergilerin yapılandırılmasına yönelik teklifleri analiz etme ve sunma ile görevlendirilen İsveç Hükümeti Kamu Soruşturması bir rapor yayınlamıştır⁷.

Soruşturma Raporunda, giyim ve ayakkabılardaki tehlikeli kimyasalların üç temel soruna neden olabileceği belirtilmiştir. Bunlar (SOU, 2020: 23):

- Giysi ve ayakkabıları kullanan tüketicilerin günün büyük bir bölümünde maruz kaldığı bazı tehlikeli kimyasallar yüzünden çeşitli sağlık sorunları yaşayabileceği,
- Giysilerin yıkandıkça çevreye ve insan sağlığına zararlı bazı maddeleri su ortamlarına salarak organizmalara doğrudan zarar verebileceği veya besin zincirine girebileceği,
- Daha kalıcı olan diğer maddelerin ise yıkama sırasında her zaman doğaya salınmasa da hem üretim hem de atık aşamalarında çevre sorunlarına neden olabileceği ve geri dönüştürülmüş malzemelerde yüksek kalite elde edilmesinin engellenebileceğidir.

Böylece getirilmesi istenen vergi ile kimyasallara maruz kalan tüketicilerin sağlık sorunlarının azaltılması, üretim, yıkama ve atık sırasında ortaya çıkan çevre sorunlarının en aza indirgenmesi ve geri dönüştürülmüş malzemelerin kalitesinin etkin maliyet ile artırılması amaçlanmıştır. Vergi, Avrupa Birliği REACH Tüzüğü kapsamında “çok yüksek önem arz eden maddeler” için kriterleri karşılayan veya karşılayabileceği kabul edilen hususları hedeflemektedir⁸. Buna ek olarak Soruşturma Raporunda biyosit kullanımı,

⁶ Commission Regulation (EU) 2018/1513 of 10 October 2018 Amending Annex XVII to Regulation (EC) No 1907/2006 of the European Parliament and of the Council Concerning the Registration, Evaluation, Authorisation and Restriction of Chemicals (REACH) as Regards Certain Substances Classified as Carcinogenic, Mutagenic or Toxic for Reproduction (CMR), Category 1A or 1B. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018R1513&from=EN> (Erişim: 16.08.2021)

⁷ Statens Offentliga Utredningar, “Skatt på modet – för att få bort skadliga kemikalier”, Stockholm, 2020.

⁸ “Bu maddeler; kanserojen, mutajenik veya üreme için toksik olan maddeleri, hassaslaştırıcı özelliklere sahip maddeleri, kendilerini kalıcı kılan özelliklere sahip maddeleri, biyolojik olarak birikmeye ve toksik olmaya yatkın maddeleri, çok kalıcı ve biyolojik olarak birikmeye çok meyilli maddeleri ve endokrin bozucu maddeleri içermektedir.”

antibiyotik direncinin insidansını ve yayılmasını hızlandırabileceğinden, beşinci bir grup olan antimikrobiyal maddeleri aşamalı olarak kaldırmak için güçlü gerekçeler olduğunu da değerlendirmektedir (SOU, 2020: 24).

Soruşturma Raporu, madde seçimini Avrupa Komisyonu ve İsveç Kimyasallar Ajansı (KEMI) tarafından gerçekleştirilen giyim ve ayakkabılardaki tehlikeli kimyasalların oluşumuna ilişkin anketlere ve çeşitli sertifikasyon kuruluşlarının giyim ve ayakkabı kriterlerine dayandırmış; seçimlerinde fonksiyonel kimyasallara odaklanmıştır. Buna göre verginin hesaplanabilmesi için satılan ürünlerde kilogram başına tüm giyim ve ayakkabılar için 40 İsveç kronluk ağırlık tabanlı bir vergi önerilmiştir. Ayrıca vergilendirilen miktar katma değer vergisine tabi olup dolayısıyla, fiyat kilogram başına 2,5 İsveç kronundan 97,5 İsveç kronuna kadar artırılmıştır (The Swedish Trade Federation, 2020: 19).

Giyim ve ayakkabılardaki tehlikeli kimyasallar için önerilen yasada yer alan vergi, temel olarak tüm giyim ve ayakkabılara uygulanacaktır. Diğer bir ifade ile ilke olarak vergi; tekstilden, deriden ve sentetik deriden, kürkten, suni kürkten veya kauçuktan yapılmış tüm giyim ve ayakkabı eşyalarını kapsayacaktır.

Vergiye tabi ürünler, Ortak Gümrük Tarifesinin alt bölümleri kullanılarak birleştirilmiş isimlendirme kodlarına göre sınıflandırılacak; yani gümrük tarifesi “KN referans numarası” ile hangi ürünlerin vergiye tabi olacağını tam olarak belirtecektir.

Vergi yükümlülüğü, ürün imal edildiğinde, başka bir Avrupa Birliği ülkesinden ithal edildiğinde veya gümrük mevzuatına göre gümrük vergisi ödeme yükümlülüğü ortaya çıktığında doğacaktır.

Giyim ve ayakkabılara tehlikeli kimyasal vergi önerisine göre, vergiye tabi ürünlerin üreticileri veya bu ürünleri başka bir Avrupa Birliği ülkesinden ithal edenler vergiyi ödemekle yükümlü olacaktır. Avrupa Birliği dışındaki ülkelerden yapılan satışlarla ilgili olarak, Soruşturma Raporunda, gümrük vergisi ödemekle yükümlü tarafların, giyim ve ayakkabılardaki tehlikeli kimyasallar için de vergi ödemekle yükümlü olması önerilmiştir. Bu durum, Avrupa Birliği dışındaki ülkelerden tüketici alımlarının da vergiye tabi olacağı anlamına gelmektedir.

Öneri kapsamında vergi, bir satıcı veya satıcı adına başka bir tarafça başka bir Avrupa Birliği ülkesinden İsveç'teki tüketicilere doğrudan taşınan ürünlerin satışını da kapsamaktadır. Ancak cari veya önceki vergi yılında İsveç'teki tüketicilere bu tür ürünlerden yıllık 100.000 İsveç kronu üzerinde satış yapan şirketler bu vergiden sorumlu olacaktır. Soruşturma Raporuna göre, yedi binden fazla şirketin bu durumdan etkileneceği düşünülmektedir. Diğer durumlarda ise, ürünün dağıtıcısı veya bu sınırın altında bulunan bir şirketten ürün satın alan kişi vergiden sorumlu olacaktır (SOU, 2020: 25).

Ürünlerin vergi eşliğinde belirtilenden daha fazla kimyasal içermediği durumlarda ise %95'e varan vergi indirimine gidilecektir. Soruşturma Raporu, İsveç pazarındaki giyim ve ayakkabıların çoğu, yine de üretim zincirinin belirli aşamalarında bulunan kimyasallardan gelen tehlikeli kimyasal kalıntıları içerebileceğinden ve ayrıca, bu tehlikeli kimyasalların geri dönüşüm ve dolayısıyla döngüsel iş modellerine ulaşmak için

problemler yaratabileceğinden bahisle tüm giyim ve ayakkabılara uygulanan verginin tam olarak indirilmemesi sonucuna ulaşmıştır.

Bu konu hakkında vergiden sorumlu olan taraf, vergi indirimini elde etmek için vergi dairesine yeterli miktarda delil sunmakla yükümlü olacaktır. Bununla birlikte, öneride tam olarak hangi delillerin yeterli olduğu açıklığa kavuşturulmamıştır. Vergi dairesi, delillerin yeterli olup olmadığını içinde bulunulan duruma göre değerlendirecektir. Diğer taraftan Soruşturma Raporu, her zaman olmamakla beraber, ürünün üreticisinden alınan içerik beyanlarının ve sertifikaların yeterli delil sayılabileceğini varsaymıştır. Buna göre şirketler, giyim ve ayakkabılardaki içeriği kapsamlı bir şekilde kontrol ederek delil üretmelerini sağlayabilecek ve verginin bir sonucu olarak bu tür öz kontrollerin de dolaylı olarak artmasına sebep olacaktır (The Swedish Trade Federation, 2020: 20).

Soruşturma Raporu, çifte vergilendirmeyi ve rekabetin bozulmasını önlemek için muafiyet ve geri ödeme için belirli olanaklar önermiştir. Kural olarak, ikinci el ürünler daha önce vergiye tabi olacak ve bu nedenle yeniden vergilendirilmeyecektir. İstisnai durumlarda, özellikle ürünler başka ülkelerden ithal edildiğinde, kullanılan ürünler için vergi beyan edilmesi gerekecektir. Bu mallar için ödenecek verginin %95'i vergi mükellefinin ürünlerde bulunan kimyasalları bildirmesine gerek kalmadan her zaman yapılacaktır (SOU, 2020: 26).

Prosedürle ilgili olarak, İsveç Vergi Usul Kanunundaki hükümlerin uygulanması önerilmektedir, bu da diğer hususların yanı sıra İsveç vergi dairesinin yetkili vergi dairesi olacağı anlamına gelmektedir. Ancak ithalatta vergi İsveç gümrüğüne ödenecek ve bu gibi durumlarda İsveç Gümrük Kanunundaki usul hükümleri geçerli olacaktır (SOU, 2020: 26).

Bir giyim eşyasının veya ayakkabının birkaç farklı homojen malzemeden üretilmiş olması halinde ise, kimyasalların içeriğinin ölçülme işlemi ürünlerdeki tüm homojen malzemeler üzerinden yapılacaktır.

Soruşturma Raporu, kişisel koruyucu ekipman ve oyuncakların içerdiği kimyasallardan kaynaklanan hususların Avrupa Birliği kimyasal düzenlemelerinde ayrıca ele alındığı için bu eşyaların vergiden istisna olmasını önermiştir. Aynı nedenle, Soruşturma Raporu, vergi indirimi hakkı değerlendirilirken giyim ve ayakkabının elektrikli veya elektronik bileşenlerindeki kimyasalların vergilendirilmeyeceğini önermektedir. İdari nedenlerle, Soruşturma Raporu ayrıca tekstil olmayan bağlantı elemanlarından ve dekoratif eklerden oluşan ürün parçalarında bulunan kimyasalların da dikkate alınmasının gerekli olmadığını belirtmiştir (Chemical Watch, 2020).

5. Giyim ve Ayakkabılara Uygulanacak Tehlikeli Kimyasal Verginin Sosyoekonomik Açından Değerlendirilmesi

Tehlikeli kimyasalları hedef alan bu vergi, dış etkiler veya dışsallık denilen kavramlarla yakın ilişki içerisinde. Ekonomideki bir dış etki (veya dışsallık), etkilenen tarafın aynı işlemin bir parçası olmadığı diğer işlemin sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Etki olumsuz ise, buna dış maliyet denir; bir başka ifadeyle, dış maliyet,

satılan ürünün maliyetinin arttığı; ancak, fiyata yansıtılmadığı maliyettir. Bu olgu, A'nın B'ye sattığı ürünün, C'ye harici bir maliyet getirmesi şeklinde açıklanabilir (The Swedish Trade Federation, 2020:23).

Vergilendirme, ekonomi teorisi içinde büyük bir konu olan dışsallıkları düzeltmek adına alternatif bir yöntemdir (Musgrave & Musgrave, 1989: 294). Mali olmayan amaçlarla vergilendirme alanında yapılacak her bir değişiklik kişilerin davranışlarında caydırma veya özendirme şeklinde değişikliğe sebep olabilir. Belirli durumlar için caydırma amaçlı olmak üzere üretimde toplum sağlığını korumak adına yeni vergilerle vergi yükünün artırılmasının bazı hallerde olumlu sonuçları doğuracağı kabul edilir (Göker, 2011: 37-38). Örneğin, devletin üretim maliyetini dış maliyete tekabül eden bir tüketim vergisi ile artırması durumunda, daha optimal bir sonuç elde edilebilecektir.

Giyim ve ayakkabılarda kullanılan tehlikeli kimyasalları, tekstil endüstrisi ile tüketiciler alışverişlerinde gözden kaçırabilmekte ve bu durum toplum için önemli ölçüde çevre ve sağlık harcamalarına yol açabilmektedir⁹. Bu maliyetlere neden olanlar; vücudun tehlikeli maddelere maruz kalması, çamaşır yıkarken atık suların kirliliği artırması ve üretim sırasında oluşan tahliyelerden kaynaklanan emisyonlardır. Söz konusu vergilendirme ile beklenen etki, kimyasalların insan sağlığı ve çevre üzerindeki olumsuzlukların neden olduğu önemli oranlardaki mali zararların en aza indirilmesi; başka bir ifade ile insan sağlığı ve çevreye harcanan bu giderlerde ciddi bir azalmanın sağlanmasıdır.

Giyim ve ayakkabıdaki zararlı kimyasallara uygulanan verginin hükümet tarafından beklenen en temel sonucu İsveç kamu maliyesini yaklaşık yılda 750 milyon İsveç kronu kadar güçlendirmesidir. Ayrıca verginin şirketlerin satışa sundukları ürünlerin ve tüketicilerin satışa sunulan ürünler arasındaki tercihlerini etkilemesi beklenmektedir. Soruşturma Raporuna göre ayrıca, İsveç ve Avrupa Birliği ülkelerinden satılanlardan ziyade doğrudan ithal edilen giysilerde ve ayakkabılarda bu türden zararlı kimyasalların daha yüksek miktarlarda olduğu varsayılmaktadır (SOU, 2020: 27). Getirilecek bu vergi ile Avrupa Birliği dışındaki ülkelere doğrudan ithal edilen giyim eşyalarının oranının %5 olması beklenirken, bu oranın %4,8'e düşmesi tahmin edilmektedir.

Ancak tanımı gereği vergi şu an için fiyatlandırılmamış maliyetlerle ilgili olduğundan, dış etkileri ölçmek zor olacaktır. Çünkü ilgili kimyasal maddelerin giyim ve ayakkabılarda ne kadar yaygın olduğu konusunda nispeten az bir bilgi bulunmaktadır (SOU, 2020: 27). Hükümetin, farklı kimyasalların teknik sonuçlarını anlamak için tüketicilerden daha geniş bir bilgi birikimine sahip olduğu söylenebilse de bu durum yeterli değildir. İlgili tüm nedensel bağlantılar kurulabilse bile, ekonomide doğru maliyeti belirlemenin mümkün olup olmadığı konusunda tartışmalar halen mevcuttur. Söz konusu maliyet, yasa koyucular veya başka biri tarafından belirlenmeyen sonuçların öznel değerlendirmelerinden oluşmaktadır.

⁹ "Tekstil endüstrisinde kullanılan zararlı kimyasalların sağlık üzerindeki olumsuz etkilerinin ortadan kaldırılmasıyla, 2030 yılında 8 milyar ABD doları tutarında ekonomik fayda sağlanabileceği tahmin edilmektedir." (Gaonkar, 2021).

Buradaki bilgi veya bilgi eksikliği, giyim ve ayakkabılar için önerilen verginin uygulanabilirliği konusunda açık bir sorun yaratmaktadır. İlk etapta, vergilendirilmesi amaçlanan ürünlerdeki tehlikeli kimyasal içerikler hakkında bir bilgi eksikliği bulunmakta ve kimyasalların tespitine yönelik yapılacak analizler, uzun ve belirsiz varsayımlar listesine dayanmaktadır. İkinci olarak, söz konusu kimyasalların farklı içerik seviyeleri ile çevre ve sağlık için olası maliyetler arasındaki nedensellik bağı hakkında da bilgi eksikliği bulunmaktadır (The Swedish Trade Federation, 2020: 24).

Dışsalıkların boyutunun bilindiği bir dünyada dış etkilerin düzeltilmesi mümkündür; ancak, bu gibi durumlarda bile yasa koyucuların müdahalesi açık bir alternatif değildir. Bu türden müdahale durumları, dikkate alınması gereken yeni maliyetlere neden olacaktır. Bu nedenle optimum tahsil, vergiden elde edilen gelirlerin tüketicilere olumlu yönde yansımaları gerektirir. Müdahalelerin amaçlarına ulaşması için gerekli olan yönetim yetkisi ve denetim, refah ekonomisine olumlu yansımalıdır. Diğer taraftan vergi, kimyasalların dış maliyetinin gerekçelendirdiği orandan daha yüksek bir oranda belirlenirse, bu durum da giyim ve ayakkabı üretiminin azalmasına neden olacaktır (The Swedish Trade Federation, 2020: 25).

Şirketlerin önerilen bu vergiye karşı yaşadığı büyük sorunlardan birini, ürünlerinin kimyasal içeriklerini nasıl doğrulayacağı konusunda var olan yasal belirsizlik oluşturmaktadır. Soruşturma Raporuna göre, İsveç vergi dairesi hangi belgelerin gerekli olduğunu içinde bulunulan duruma göre belirleyecektir. Ürünlerin kimyasal içermediğini kanıtlamaya yönelik alternatif yöntemler arasındaki farklılıklar; örneğin, ürün beyanları veya tedarikçilerden alınan sertifikaların önemli ölçüde farklı olmasından dolayı, bu durum uygulamada anlaşmazlığa yol açabilecektir.

Diğer taraftan verginin önerilen biçimde getirilmesi durumunda yaklaşık dokuz yüz iş tanımının kaybolma riskinin olduğu da ifade edilmektedir. Soruşturma Raporuna göre vergi indirimi için uygun olmayan ürünlerde fiyatların %4 artacağı tahmin edilmektedir. Ayrıca bu etkinin tüm giysiler üzerinde olması durumunda, giyimde ortalama %2'lik bir fiyat artışı olduğu gösterilmektedir. Ancak, ayakkabı üzerindeki fiyat artışının önemli ölçüde daha yüksek olduğu değerlendirilmekte ve bu artış %7'lik bir orana tekabül etmektedir. Bu nedenle, ilgili tehlikeli kimyasalları içersin ya da içermesin, ortalama bir çift ayakkabı bugün olduğundan daha pahalı hale gelebilecektir. Diğer taraftan yapılan hesaplamalara göre, ortalama bir İsveçli hane halkı, normalde tükettiğinden biraz daha az miktarda giyim ve ayakkabı tüketse bile, giyim ve ayakkabı alımlarında yılda yaklaşık 230 İsveç kronu kadar bir artışla karşı karşıya kalacaktır (The Swedish Trade Federation, 2020: 28).

Giysiler, ayakkabılar ve diğer tekstil ürünleri su kirliliğinden, sera gazı emisyonlarından (yaklaşık %10) ve çöp depolama alanlarından oldukça sorumludur. Karbon birçok kimyasal ürünün ana elementi olup üretimde sürdürülebilirliği korumak adına dikkate alınması gereken temel unsurdur. Giyim ve ayakkabı üretiminin önemli oranda karbon ayak izine sahip olması, büyük hacimlerde su tüketimi gerektirmesi ve üretim yapılan ülkelerde başka olumsuz etkileri olması nedeniyle vergilendirme bu açıdan önemli çevresel faydalar sağlayabilecektir. Ancak vergi esas olarak giyim,

ayakkabı ve spor malzemeleri perakendeciliğini etkileyecektir. Bu sektörün büyüklüğü ile ilgili olarak, en büyük etki ayakkabı perakendeciliği üzerinde beklenilmektedir; çünkü ayakkabılar birçok farklı malzeme içermekte ve muhtemelen verginin hedeflediği tehlikeli kimyasalları giyim sektöründen daha fazla bulundurmaktadır.

Bununla birlikte tüketimdeki azalma, katma değer vergisi gelirlerinin kaybı anlamına gelir ve iş kaybı da maaşlardan daha az vergi alınmasına ve diğer masrafların artmasına sebep olur. Satışlardaki azalma, İsveç'teki giyim ve ayakkabı sektörlerindeki çalışan ve şirket sayısının, aksi takdirde olacağından yaklaşık %1 daha düşük olmasına sebep olur. Bu sektörlerdeki çalışanların çoğunluğu kadın olduğundan, bunun kadınlar üzerinde erkeklerden daha büyük bir etkisi olması beklenmektedir. Kadınlar ortalama olarak erkeklerden daha fazla giysi satın aldıkları için, vergi yükünün daha büyük bir payının onlara düşmesi beklenirken, kadınların da sağlık ek ödemelerinden daha büyük bir pay alması beklenmektedir (SOU, 2020: 28).

Görüldüğü üzere hükümet için bu durumun olumlu etkisi, şirketler açısından baktığımızda olumsuz etkisinden daha az olacaktır; çünkü tehlikeli kimyasal verginin kendisini ve katma değer vergisini ödemenin yanı sıra, şirketlerin laboratuvar testleri ve artan yönetim maliyetlerini de karşılaması gerekecektir.

Diğer taraftan giyim ve ayakkabı endüstrisi, tehlikeli ve çevreye zararlı kimyasalları üretimlerinden çıkarmak için zaten uzun süredir proaktif bir şekilde çalışmaktadır. Bir de vergilendirmeden kaynaklanan riskler göz önüne alındığında, önemli orandaki şirketler için haddinden fazla kimyasal test yapma ve ek yönetim ihtiyacı doğacaktır. Bu durum da tüketicilere yönelik perakende satış fiyatını artıracak ve sürdürülebilirlik çalışmalarından kaynak tüketileceği için şirketlerin bu faaliyetlerini kısmak zorunda bırakacaktır. Duruma küçük işletmeler açısından bakıldığında uygulamaya konulması önerilen yeni vergisel düzenlemelerin bu işletmeler üzerinde de ağır yükler getirebileceği şüphesizdir. Dahası, giyim ve ayakkabı üzerinden alınacak tehlikeli kimyasal vergi, bugün sektördeki şirketlerin uygulamaya koymak istediği döngüsel iş modellerine aykırı olan ikinci el kullanılan giysiler için de geçerli olacaktır (The Swedish Trade Federation, 2020: 50).

Ayrıca giyim ve ayakkabı üzerine tehlikeli kimyasal vergisi getirilmesi durumunda yabancı ve çevrimiçi satış yapan şirketler lehine rekabetin bozulabileceği gözden kaçırılmaması gereken diğer bir önemli hususu oluşturmaktadır (Deloitte, 2021). Bu sebeple şu an için savunulan baskın görüş tekstil endüstrisinde sürdürülebilirlik içinde vergileme dışındaki önlemlere daha fazla önem verilmesi gerektiğidir. Bu uygulamanın her ne kadar sosyoekonomik açıdan optimal fayda sağlayacağı düşünülse de şirketlerin vergi yükünü daha fazla artıracığı olasıdır.

Koronavirüs salgını sebebiyle, yürürlük tarihi 2022 yılına ertelenmiş olan giyim ve ayakkabılar üzerinden alınan tehlikeli kimyasal vergisine yönelik bütün eleştirileri değerlendiren İsveç Hükümeti, Avrupa Birliği kapsamında hazır giyim ve ayakkabı endüstrisinin bu konuda zaten yapısal reformlardan geçtiğini ve mevcut ekonomik durumda bu türden bir vergi koymanın uygun olmadığını düşünmüştür. Şu an için giyim

ve ayakkabılar üzerinden alınacak tehlikeli kimyasal vergisinin tahsilatına da ihtiyacın azaldığını belirterek, verginin yürürlük tarihini içinde bulunulan şartlara göre ileri bir zamana ertelemiştir.

6. Sonuç

Giyim ve ayakkabılar üzerinden alınan tehlikeli kimyasal vergisi önerisi üzerine tekstil şirketleri genel olarak zararlı kimyasalların tekstil ürünlerinden kaldırılmasına veya kullanım oranının azaltılmasına karşı olmasalar da alınan tedbirlerin daha iyi düşünülmesi üzerinde hemfikirdirler. Çalışmanın sosyoekonomik açıdan değerlendirildiği bölümde bahsedildiği üzere, bu türden bir vergi sürdürülebilirlik açısından sonucu belirsiz, maliyet artırıcı ve verimsizleştirici etkiler oluşturabilecektir.

Bu kapsamda önerilen vergi yapısı eleştiriler dikkate alınarak geliştirilebilir ya da tehlikeli kimyasalların yol açtığı insan sağlığı ve çevre sorununun ele alınması hususunda başka çözümler aranabilir. Zararlı kimyasalların giyim ve ayakkabılarda kullanımını ortadan kaldırmak veya azaltmak için vergi getirilmesi, üretici ve tüketici davranışlarını yönlendirmek amacıyla düşünülebilir. Burada tüketicilerin fayda fonksiyonu ile üreticilerin üretim fonksiyonları arasındaki bağımlılığa neden olan dışsallık dikkate alınmalıdır. Vergilendirmenin Avrupa Birliği'nde uygulama bulması oybirliği ile karar alınmasını gerektirdiğinden, ulusal düzeyde bu tür verginin tartışılması şimdilik etkilerinin izlenmesi açısından yeterli görünmektedir.

Ancak şirketler için maliyet yükünü büyük oranda arttıran mali önlemlerden esas beklenti, her zaman için sağlam bilimsel ve sosyoekonomik temellere dayanmasıdır. Bu durum özellikle, pandemi sonrasında ortaya çıkan küresel mali krizin bir sonucu olarak herkesin belirsizlikle karşı karşıya kaldığı içinde bulunulan zamanda oldukça etkilidir. Pek çok iş ve şirket buna rağmen riske atılırsa, vergilendirmeden istenilen karşılık alınamayacaktır.

Dış etkilerin bilindiği varsayıldığında, vergilendirme, alternatif yöntemlere göre daha fazla tercih edilmektedir. Ancak düzenleme çerçevesinin tam belirlenememesi, tüketiciler ve şirketler için çok kapsamlı olabilen, destekleyici verilerden yoksun belirsiz mali yükler yaratabilecektir. Diğer taraftan sektördeki birçok şirket tehlikeli kimyasalların varlığını en aza indirmeyi zaten kabul etmektedir.

Teklifin mevcut haliyle bu verginin uygulanması, şirketlerin herhangi bir fayda sağlamadan büyük bir idari yük ile karşı karşıya kalacağını göstermektedir; çünkü ilgili kimyasallar genellikle ürün yelpazesinde ya mevcut değildir ya da halihazırda REACH Tüzüğü ve şirketler tarafından öz düzenleme ile aşamalı olarak kaldırılmaktadır. Aynı zamanda, vergilendirme maliyetlerinin tüketiciler için önemli olacağı ve milyonlarca insanı etkileyeceği de açıktır.

Bu nedenle giyim ve ayakkabılar üzerinden alınan tehlikeli kimyasal vergisi, önerilen şekliyle şirketler için vergi, katma değer vergisi ve idari işler açısından önemli maliyetler getirecektir. Söz konusu kimyasallar, ciddi ve iddialı bir sürdürülebilirlik

amacına sahip şirketler tarafından zaten büyük ölçüde kullanılmadığından, bu tür bir kaynak aktarımı hem şirketler ve tüketiciler hem de çevre ve sağlık için ilişkili sonuçlarla birlikte olumsuz bir etkiye sahip olabilecektir.

Hedeflerin ne olduğu konusunda şeffaflığın olması oldukça önemlidir. Vergi toplama isteği bazen çevresel faydanın üzerine çıkabileceğinden, bu bağlamda bu türden bir verginin uygulamasının şimdilik ertelenmesi yerinde olup mali teşvikten bahsetmek ayrıca önemli olacaktır.

Bu kapsamda, ulusal ve uluslararası standartlar ile sertifikalar dahilinde aktif olarak kimyasal işlerin yapıldığı firma ve ürünlerin hariç tutulması, belirtilen kimyasalları vergilendirmek yerine başka yöntemlerle de kısıtlamanın veya kullanımını durdurulmasının denemesi veya kapsam çok geniş tutulmadan yalnızca belirtilen tehlikeli kimyasalları içeren ürünlerin vergilendirilmesi geleceğin döngüsel iş modellerini destekleyebilecektir.

Etik Kurul Onayı: Etik kurul belgesi gerektiren bir çalışma değildir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Yazar Katkıları:

Tuğçe Akdemir - Fikir ve Amaç, Planlama ve Tasarım, Literatür ve Atıf, Yazım ve Format, Son Onay ve Sorumluluk, Genel Katkı Düzeyi - % 100.

Çıkar Çatışması: Yazarlar herhangi bir çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Kaynakça

Chemicals in Our Life (2021). “Clothes and Textiles”, <https://chemicalsinourlife.echa.europa.eu/clothes-and-textiles>, (16.08.2022).

Chemical Watch (2020). “Sweden Considers Tax on Hazardous Chemicals in Apparel and Footwear”, 9 Nisan, <https://chemicalwatch.com/106388/sweden-considers-tax-on-hazardous-chemicals-in-apparel-and-footwear>, (16.08.2022).

Commission Regulation (EU) 2018/1513 of 10 October 2018 Amending Annex XVII to Regulation (EC) No 1907/2006 of the European Parliament and of the Council Concerning the Registration, Evaluation, Authorisation and Restriction of Chemicals (REACH) as Regards Certain Substances Classified as Carcinogenic, Mutagenic or Toxic for Reproduction (CMR), Category 1A or 1B. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018R1513&from=EN>, (16.08.2022).

- Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions Chemicals Strategy for Sustainability Towards a Toxic-Free Environment, Brüksel, COM(2020) 667 final, 14.10.2020 <https://ec.europa.eu/environment/pdf/chemicals/2020/10/Strategy.pdf>, (16.08.2022).
- Council Directive of 27 July 1976 on the Approximation of the Laws, Regulations and Administrative Provisions of the Member States relating to Restrictions on the Marketing and Use of Certain Dangerous Substances and Preparations. <http://extwprlegs1.fao.org/docs/pdf/eur19367.pdf>, (16.08.2022).
- Deloitte (2021). "Chemical Tax-A New Reality for Foreign Sellers and Intermediaries' Sales to Swedish Consumers", <https://www2.deloitte.com/se/sv/pages/tax/articles/chemical-tax.html>, (16.08.2022).
- ECHA-European Chemicals Agency, (2021). "Understanding CLP", <https://echa.europa.eu/regulations/clp/understanding-clp>, (16.08.2022).
- European Commission (2021a). "Reach Restrictions", https://ec.europa.eu/growth/sectors/chemicals/reach/restrictions_en, (16.08.2022).
- European Commission (2021b). "Chemicals are Everywhere", https://ec.europa.eu/environment/chemicals/index_en.htm, (16.08.2022).
- European Commission (2021c). "The EU Takes Action against Hazardous Chemicals in Clothing, Textiles and Footwear", https://ec.europa.eu/environment/chemicals/news_en.htm, (16.08.2022).
- European Commission (2021d). "A European Green Deal", https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en, (16.08.2022).
- Göker, C. (2011). *Yönlendirici Vergilendirme*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- European Commission, (2022). "EU Strategy for Sustainable and Circular Textiles", https://environment.ec.europa.eu/publications/textiles-strategy_en, (03.11.2022).
- Gaonkar, O. (2021). "An Overview of Toxic Chemicals in Textiles", <https://www.researchgate.net/publication/358804949>, (03.11.2022).
- İlter, M. (2015). "Tekstil Üretimi ve Yardımcı Kimyasallar". *TMMOB Kimya Mühendisleri Odası*, 1-52. https://www.kmo.org.tr/resimler/ekler/ae5e4a388eea976_ek.pdf, (16.08.2022).
- Musgrave, R. A. & Musgrave, P. B. (1989). *Public Finance in Theory and Practice*, 5. Edition. Singapore: McGraw-Hill International Editions.
- Regulation (EC) No 1907/2006 of the European Parliament and of the Council of 18 December 2006 Concerning the Registration, Evaluation, Authorisation and Restriction of Chemicals (REACH), Establishing a European Chemicals Agency, Amending Directive 1999/45/EC and Repealing Council Regulation (EEC) No 793/93 and Commission Regulation (EC) No 1488/94 as well as Council Directive 76/769/EEC and Commission Directives 91/155/EEC, 93/67/EEC, 93/105/EC and 2000/21/EC. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32006R1907&from=EN>, (16.08.2022).

SGS (2021). "Update: Sweden Proposes Chemical Tax on Clothing and Footwear in 2022", 3 Mart, <https://www.sgs.com/en/news/2021/03/safeguards-02621-update-sweden-proposes-chemical-tax-on-clothing-and-footwear-in-2022>, (16.08.2022).

Statens Offentliga Utredninga (2020). "Skatt på modet – för att få bort skadliga kemikalier", Stockholm.

TCO Certified (2021). "Hazardous Substances in IT Products a Human Health and Environmental Risk", <https://tcocertified.com/hazardous-substances/>, (16.08.2022).

The Swedish Trade Federation (2020). "Impact Assessment of the Proposed Chemical Tax on Clothes and Footwear", <https://www.svenskhandel.se/globalassets/dokument/aktuellt-och-opinion/rapporter-och-foldrar/hallbar-handel/impact-assessment-chemical-tax-on-clothes-and-shoes.pdf>, (16.08.2022).

United States Nuclear Regulatory Commission (2021). "What is a Chemical?", <https://www.nrc.gov/reading-rm/basic-ref/students/science-101/what-is-a-chemical.html>, (16.08.2022).